

УДК 821.112.2:82.091

АНХИМ Олексій – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології та зарубіжної літератури, Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна; асоційований дослідник Французького центру досліджень в гуманітарних і соціальних науках (CEFRES) (UAR 3138 CNRS-MEAE) (м. Прага, Чехія) (ankhimoleksii@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8693-1970>

Scopus-Author ID: 58497105700

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2024.60.2>

Бібліографічний опис статті: Анхим, О. (2024). Інтертекстуальність у транснаціональній літературі (на матеріалі роману Катерини Петровської «Мабуть Естер»). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 60*, 17–24, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2024.60.2>

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ У ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ КАТЕРИНИ ПЕТРОВСЬКОЇ «МАБУТЬ ЕСТЕР»)

Анотація. Інтертекстуальність відіграє важливу роль у транснаціональній літературі, адже дозволяє авторам поєднувати різні культурні, історичні та мовні елементи, створюючи багатогранний текст. Вона виступає інструментом для відображення глобалізованого світу, де кордони між націями і культурами стають дедалі розмитішими. Водночас через інтертекстуальні посилання автори мають змогу передати складні культурні, історичні або емоційні аспекти твору, а читачі отримують можливість вступити в діалог із текстами з усього світу, що сприяє розширенню їхнього кругозору та переосмисленню національної, культурної та/або етнічної ідентичності. Отже, інтертекстуальні посилання в транснаціональній літературі створюють можливості для багатогранного діалогу між культурами, сприяючи розумінню складної глобальної ідентичності та викликів сучасного світу.

У статті проаналізовані унікальні особливості інтертекстуальних зв'язків у творах транснаціональної літератури, які впливають з багатомовного та багатокультурного контексту її створення. З'ясовано, що завдяки своїй білінгвальності, транснаціональні автори мають доступ до різних культурних, літературних і медійних архівів, що оприявлене в їхніх творах у формі переплетення і змішування. Одночасно звертаючись до різних літературних традицій, транснаціональні автори створюють поліфонічні тексти, де класичні твори адаптовано до сучасних реалій або іншого культурного контексту. Зрештою, транснаціональна література за допомогою інтертекстуальності розширює горизонти літератури, створюючи поліфонію голосів, де кожен читач може знайти щось близьке йому культурно чи особисто.

Роман сучасної німецькомовної авторки українського походження Катерини Петровської «Мабуть Естер» є яскравим прикладом транснаціональної літератури. Тут за допомогою інтертекстуальних посилань авторка не лише показує взаємодію між різними націями та культурами, між локальним і глобальним, але й підкреслює гібридну природу транснаціональної літератури і складність сучасного світу, де перетинаються і змішуються локальні й глобальні ідентичності.

Ключові слова: білінгвальність, літературна багатомовність, інтертекстуальність, транскультурна література, транслінгвальний автор, транснаціональна ідентичність, транснаціональна література.

ANKHYM Oleksii – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Germanic Philology and Foreign Literature, Zhytomyr Ivan Franko State University, 40, Velyka Berdychivska str., Zhytomyr, 10008, Ukraine; Associate researcher at the French Center for Research in Humanities and Social Sciences (CEFRES) (UAR 3138 CNRS-MEAE) (Prague, Czech Republic) (ankhimoleksii@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8693-1970>

Scopus-Author ID: 58497105700

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2024.60.2>

To cite this article: Ankhym, O. (2024). Intertekstualnist u transnatsionalnii literaturi (na materialii romanu Kateryny Petrovskoi «Mabut Ester») [Intertextuality in Transnational Literature (Based on Katja Petrowskaja's Novel «Maybe Esther»)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 60, 17–24*, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2024.60.2> [in Ukrainian].

INTERTEXTUALITY IN TRANSNATIONAL LITERATURE (BASED ON KATJA PETROWSKAJA'S NOVEL «MAYBE ESTHER»)

Summary. *Intertextuality plays an important role in transnational literature, as it allows authors to combine different cultural, historical and linguistic elements, creating a multifaceted text. It acts as a tool for reflecting a globalized world, where the boundaries between nations and cultures are becoming increasingly blurred. At the same time, through intertextual references, authors are able to convey complex cultural, historical or emotional aspects of the work, and readers are given the opportunity to take part in a dialogue with texts from all over the world, which helps to broaden their outlook and rethink national, cultural and/or ethnic identity. Thus, intertextual references in transnational literature create opportunities for a multifaceted dialogue between cultures, contributing to the understanding of the complex global identity and the challenges of the modern world.*

The article analyzes the unique features of intertextual connections in works of transnational literature, which arise from the multilingual and multicultural context of its creation. It has been found that, thanks to their bilingualism, transnational authors have access to various cultural, literary and media archives, which is manifested in their works in the form of interweaving and mixing. At the same time, referring to different literary traditions, transnational authors create polyphonic texts, where classical works are adapted to modern realities or a different cultural context. Ultimately, transnational literature, through intertextuality, expands the horizons of literature, creating a polyphony of voices, where each reader can find something close to him culturally or personally.

The novel by the modern German-speaking author of Ukrainian origin Katja Petrowskaja “Maybe Esther” is a vivid example of transnational literature. Here, using intertextual references, the author not only shows the interaction between different nations and cultures, between the local and the global, but also emphasizes the hybrid nature of transnational literature and the complexity of the modern world, where local and global identities intersect and mix.

Key words: *bilingualism, literary multilingualism, intertextuality, transcultural literature, translingual author, transnational identity, transnational literature.*

Постановка проблеми. Українсько-німецька транснаціональна література за останні десятиліття привернула до себе значну увагу не лише читачів, але й наукової спільноти. Це виявляє себе, зокрема, у тому, що такі німецькомовні автори українського походження, як Катерина Петровська, Мар'яна Гапоненко, Лана Люкс, Дмитрій Капітельман та ін. відзначені численними преміями й нагородами за свій вклад у розвиток німецькомовної літератури, збагативши останню новими

ідеями та змістом. Збагачення оприявлене не лише у привнесенні нових тем та мотивів, але й у впровадженні інноваційних художніх форм, стилістичних експериментів та розширенні меж традиційної жанрової структури. Це виявляє себе, зокрема, у залученні різних форм літературної багатомовності, мультиперспективності, динамічних просторових моделей і персонажів, подвійності на всіх рівнях тексту тощо. Водночас цей перелік можна розширити і такими інструментами транснаці-

онального і транскультурного посередництва, як інтертекстуальність та інтермедіальність. Варто зауважити, що наявні в їхніх творах інтертекстуальні та інтермедіальні посилання охоплюють не лише східно- і західноєвропейські літературні і медійні поля, а й виходять далеко за їхні межі. Окрім тематичного рівня, плинність націй і культур увиразнена і через інтертекстуальні та інтермедіальні елементи. Вони показують проникність національних, культурних та літературних кордонів і нівелюють категорії свого та чужого, що відповідає концепції транскультурної і/або транснаціональної літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні існує безліч наукових розвідок, присвячених питанням інтертекстуальності. Загалом вони взаємодоповнювані й демонструють різні підходи до тлумачення інтертексту та інтертекстуальності. Теоретичним підґрунтям для аналізу категорій інтертексту та інтертекстуальності стали, зокрема, студії Р. Барта, Ж. Дерріди, Ж. Женетта, Ю. Крістєвої, М. Ріффатера, М. Фуко та ін. Серед вітчизняних вчених важливими для дослідження інтертекстуальності є праці Л. Біловус, Н. Корабльової, Н. Науменко, Л. Сокол та ін. Під час аналізу інтертекстуальності в романі К. Петровської «Мабуть Естер» звернено увагу на дослідження А. Міхаєліс-Кьоніг, Д. Б. Кілліан, Г. Екарт та ін.

Попри велику кількість досліджень, інтертекстуальність досі залишається актуальною та дискусійною категорією. **Мета** цього дослідження – продемонструвати особливості функціонування інтертекстів у транснаціональній літературі, яка відображає взаємопроникнення націй, культур та мов, розширює межі традиційного літературного дискурсу та переосмислює класичні наративи в глобальному контексті. Основними **завданнями** розвідки є виявити й проаналізувати інтертекстуальні зв'язки в романі К. Петровської «Мабуть Естер», який є яскравим прикладом транснаціональної літератури, а також показати їхній вплив на формування наративу.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, кожний текст є інтертекстом, а його інтерпретація передбачає відстеження мережі наявних у тексті взаємодій з іншими текстами. Відсилаючи до інших смислових позицій

і привласнюючи їх у трансформаційний спосіб, текст представляє собою гібридну конструкцію, смисл якої розкривається шляхом співвіднесення тексту з претекстами. Саме під час зіставлення з іншими текстами і претекстами контекст твору розширюється, набуваючи нових значень та тлумачень (Giessen, Rink, 2017, p. 15). Отже, інтертексти додають до тексту додаткові смислові шари, що допомагають авторам поглиблювати основні теми їхніх творів, а читачам забезпечують множинність інтерпретацій. Залучення інтертекстів, безумовно, активізує читацьке сприйняття, розширює світогляд, сприяє виникненню нових образів і стимулює до роздумів. Створення асоціативних зв'язків з уже наявними текстами і звернення до вічних образів змістовно збагачують основну текстову інформацію, посилюють емоційність тексту й увиразнюють авторську позицію. Органічно вплітаючись в основний текст роману і стаючи його інтегрованими складниками, інтертексти надають тексту поліфонічного звучання.

Загалом, функції інтертекстів у літературі є багатогранними. Залежно від контексту та намірів інтертексти виконують експресивну, апелятивну, поетичну, іронічну тощо функції. Однак залучення інтертекстів у транснаціональній літературі дає змогу розширити цей перелік, адже творчість транслінгвальних авторів де-факто передбачає використання інтертекстів з різних національних і культурних середовищ, що націлює читача на прочитання багатоголосого твору.

Інтертекстуальність у транснаціональній літературі має низку особливостей, які відображають специфіку багатокультурного і багатомовного контексту її створення. Вона вирізняється, зокрема, своїм географічним охопленням, включаючи тексти з різних культур і літературних традицій і тим самим долаючи географічні та мовні кордони; мовною багатомовністю, що полягає у використанні кількох мов для її репрезентації; поліфонією значень, де інтертексти відкривають можливості для різного сприйняття тексту залежно від культурного чи мовного бекграунду читача тощо. Водночас автори транснаціональної літератури використовують інтертексти, щоб показати своє коріння, культурні традиції та зв'язок із рідною землею. Наприклад, звер-

нення до народної міфології чи літературного канону своєї країни часто стає способом підтвердити свою культурну ідентичність навіть у відриві від рідного контексту. Інтертексти також можуть бути інструментом для деконструкції усталених уявлень про національну чи культурну ідентичність. Вони допомагають показати ідентичність як плинну та динамічну категорію, що постійно змінюється під впливом різних контекстів. Зрештою, інтертекстуальність у транснаціональній літературі виконує роль посередника між різними культурами, допомагаючи розкрити багатогранність ідентичності як явища, формованого в умовах взаємодії традицій, міграції та глобалізації.

Варто також зауважити, що інтертексти в транснаціональній літературі є потужним інструментом для дослідження історичної та колективної пам'яті, оскільки дають змогу встановлювати зв'язки між минулим і теперішнім, залучаючи читача до діалогу з історією через відомі культурні й літературні референції. Це допомагає авторам не лише інтегрувати індивідуальні й національні наративи у глобальний контекст (представити локальну пам'ять на глобальній арені), але й поставити під сумнів односторонність офіційної історії, показуючи альтернативні погляди через інші літературні чи культурні джерела. У цьому контексті важливою є мнемонічна функція інтертекстів, адже література сама собою є простором пам'яті і завжди живиться пам'яттю, а національна і культурна пам'ять завжди знаходять своє вираження в літературній пам'яті. Ренате Лехман зауважує: «Література – це пам'ять культури, але не як простий пристрій для запису, а як сукупність пам'ятних дій, які включають знання, збережені культурою, і практично всі тексти, створені культурою та з яких її сформовано. Створення літературного твору – це і акт пам'яті, і нова інтерпретація, за допомогою якої кожен новий текст вкарбований у простір пам'яті» (Lachmann, 2008, p. 301). Відповідно, через інтертекстуальність кожен текст має зв'язок із «макропростором пам'яті» (Lachmann, 2008, p. 301), яким володіє література, і кожен текст бере з цього простору і привносить в нього щось своє.

До особливостей інтертекстуальності у транснаціональній літературі можна відне-

сти і той факт, що в текстах транснаціональних авторів часто можна виявити відсилання до неіснуючих літературних творів і авторів, так звану псевдоінтертекстуальність. У контексті псевдоінтертекстуальності читачі також часто мають справу з псевдоавтобіографіями. Крім реальних і фіктивних інтертекстів, текстам транснаціональних авторів іманентна також автоінтертекстуальність, тобто певні посилання як на твори вже опубліковані, так і на неопубліковані.

Загалом, інтертексти в транснаціональній літературі виконують функцію мосту між культурами, допомагаючи переосмислювати ідентичність, історію та літературні традиції в глобальному контексті. Об'єднуючи різні культурні, історичні та літературні контексти, вони сприяють розширенню культурних та національних кордонів і водночас стиранню меж між Я та Іншим, Своїм та Чужим тощо. Така міграція літературного наративного матеріалу та топосів через кордони культур і часто вузько визначені межі «національної літератури» (Giessen, Rink, 2017, p. 14) уможливорює процес транснаціоналізації літератури, що робить її частиною глобального літературного контексту.

Аналізуючи сучасну німецькомовну літературу авторів українського походження, можна відмітити особливе поєднання класичних творів східноєвропейської літератури з творами німецькомовної літератури. Зокрема, перші представлені часто у вигляді цитат та алюзій, які, інтегруючись в німецькомовний матричний текст (часто шляхом перекладу), утворюють з останнім єдине ціле. Безумовно, таке перенесення та інтеграція текстів рідної літератури в німецькомовний текст сприяє розширенню транскультурного і/або транснаціонального потенціалу творів транснаціональних авторів, оскільки разом з ними інтегруються елементи рідної культури, що є невід'ємною частиною цих текстів. Посилюючи зміст і виразність тексту, такі інтертексти здатні викликати певний місцевий колорит, посилити емоційний вплив тексту, а також сприяють діалогу автора з мовною Батьківщиною, а читача – з невідомою йому країною і культурою. Водночас залучення інтертекстів з рідної літератури сприяє культурному про-світленню німецькомовного реципієнта, роз-

ширенню його літературного контексту, а претекстам забезпечує місце в новому мовному, культурному й національному середовищі. Це підтверджує тезу про те, що література подорожує через інтертекстуальність, а посилення на претексти країни походження і країни перебування уможливають вихід на транснаціональний рівень.

Показовим під час дослідження інтертекстуальності у творчості транснаціональних авторів є роман К. Петровської «Мабуть Естер», де авторка, переповідаючи події від дореволюційної царської імперії до сьогодення в транснаціональній українсько-польсько-єврейській родинній історії, розширює сучасну німецькомовну меморіальну літературу східноєвропейським дискурсом. У цьому генераційному романі авторки можна віднайти інтертекстуальні посилення не лише на твори рідної літератури, але й німецької, англійської, французької тощо літературної історії та грецької міфології. Усі залучені авторкою інтертексти тісно переплетені один з одним в німецькому матричному тексті.

Суттєво, що К. Петровська часто вдається до використання інтертекстів саме з російської літератури, що, між іншим, можна розглядати як наслідок політики русифікації, адже російська література тривалий час була частиною освітніх програм і мала великий вплив на українське суспільство. Більшість з цих інтертекстів стосуються казок та віршів. Інтертексти з казок авторка вводить здебільшого через порівняння, наприклад, «Віль і справді нагадував хороброго Івана з казки», «ціни росли, як велетні в наших казках», «все було вже готово, як у казці про Василису Прекрасну» тощо (Петровська, 2015, с. 28, с. 50, с. 184). У своєму романі К. Петровська також згадує казкового персонажа зі слов'янської міфології Коція Безсмертного. Примітним є те, що авторка в одному абзаці поєднує цю згадку зі своїм спогадом про історію Ахіллесової п'яти, а також фразеологізмом «душа в п'яти тікає», який вона дослівно перекладає німецькою мовою: «Пригадую, який страх поймав мене на цьому місці щоразу, такий, що душа втікала в п'яти, як кажуть російською, коли когось поймає страх, може, душі безпечніше сховатися в п'ятах і пересидіти там, поки не мине небезпека. В цю мить я вже не могла пово-

рухнутися, ледь переводила подих, я знала, що п'ята, яку тримала Ахіллова мати – це щось невідворотне, щось фатальне. Я думала про Коція Безсмертного, який насправді був смертний, але його смерть сиділа на вістрі голки, а голка в яйці, а яйце в качці, а качка жила на дубі, а дуб ріс на острові, й ніхто не знав, де той острів. А тут – гола п'ята!» (Петровська, 2015, с. 162). У такому поєднанні різних претекстів (фразеологізму, казкової істоти і грецької міфології) авторка не лише поєднує слов'янську, німецьку та грецьку культури, але й забезпечує синтез інтертекстів, які взаємопов'язані між собою і символізують процес пошуку оповідачкою свої померлих родичів. Водночас, намагаючись включити східноєвропейські мови та літератури у більш широкий контекст, авторка вдається до змішування та паралелізму мов, а також шрифтів. Наприклад, ім'я Коція Безсмертного авторка наводить у трьох варіантах: спершу кириличному російському, потім у транслітерації і, зрештою, у перекладі німецькою (Petrowskaja, 2015, р. 215), візуально засвідчуючи цим взаємодію між мовами і культурами. Як зазначає Г. Екарт, на противагу іншим письменникам східноєвропейського походження, «Мабуть Естер» К. Петровської «представляє щось нове, оскільки в контексті тематичного зв'язку між мовами та транснаціональною ідентичністю письменниці авторка перетворює багатомовність на інструмент відчутно драматичного особистого вираження» (Eskart, 2017, р. 147).

Уривки з віршів авторка подає або у вигляді транслітерації з подальшим перекладом німецькою (як у випадку з цитуванням першого рядка з вірша Михайла Лермонтова «На дорогу йду я в самотині») або ж одразу в перекладі німецькою (наприклад, уривок з вірша у прозі про російську мову І. Тургенєва). Варто зауважити, що при цитуванні І. Тургенєва авторка знову вдається до поєднання різних культур, а саме російської і німецької, що оприявлено в порівнянні вірша з німецькою різдвяною колядкою. В іншому фрагменті тексту виявляємо в німецькому перекладі вірш Євгенія Євтушенка про Бабин Яр, у якому йдеться не лише про геноцид євреїв, але й про замовчування й антисемітизм з боку Радянського Союзу. Цитуючи

рядки з вірша, авторка розповідає читачеві про його потужний вплив на свідомість людей і особливо євреїв, а також хвилю емоцій, які він викликав. Варто зауважити, що вірш був написаний ще до народження авторки, а про його надзвичайний вплив вона дізнається зі слів матері. Отже, вірш є свого роду носієм пам'яті, а його публікація означала, що «про нещастя нарешті можна відкрито говорити» (Петровська, 2015, с. 144). Водночас на прикладі цього вірша можна простежити процес транснаціоналізації пам'яті, адже «[в]продовж місяця вірш перекладено сімдесятьма мовами, німецькою його переклав Пауль Целян, а Шостакович поклав на музику в адажіо своєї Тринадцятої симфонії» (Петровська, 2015, с. 144). Як зазначає Д. Б. Кілліан, «[з]авдяки перекладу та адаптації вірш Євтушенка створює культурну мережу пам'яті з вузлами в різних країнах, мовах і середовищах» (Killian, 2019, с. 150).

У тексті наявні відсилання й до інших віршів М. Лермонтова, а також творів О. Берггольц, О. Блока, М. Булгакова і О. Мандельштама. Однак, попри явно виражені посилання на твори російської літератури, в історіях К. Петровської представлені також інтертексти, що походять з інших літературних і культурних контекстів, зокрема з таких творів світової літератури, як «Дон Кіхот» М. де Сервантеса, «Метаморфози» Овідія, «Походження видів» Ч. Дарвіна, «Маленький принц» А. де Сент-Екзюпері, «Аліса у Дивокраї» Л. Керрола, «Ім'я троянди» У. Еко, «Дублінці» Дж. Джойса, «Процес» Ф. Кафки тощо. За їх допомогою авторка прагне інтерпретувати та осмислити власний досвід чи досвід членів її родини (Killian, 2019, р. 170). Ці та інші інтертекстуальні відсилання в романі К. Петровської важливі своєю здатністю поєднати факт і вигадку, а також тією роллю, яка їм належить у пошуках сімейної історії, передачі травми та постпам'яті. Наприклад, у підрозділі «Рецепт» авторка двічі інтертекстуально посилається на «Дон Кіхота» Мігеля де Сервантеса, використовуючи, зокрема, образ «вітряків пам'яті», яким вона намагається протистояти в пошуках своєї сімейної історії. Як і головний герой Сервантеса, який бореться з вітряними млинами і для якого межа між життям і літературою більше не є чіткою, К. Петров-

ська через таку інтертекстуальність вказує на те, що факт і вигадка завжди переплітаються у спогадах і що їхня взаємодія є надзвичайно важливою для твору, набуваючи центрального значення.

Окремий блок інтертекстів створюють численні алюзії на твори з грецької міфології, які подані часто у вигляді порівнянь. Наприклад, бабуся авторки чекала повернення свого чоловіка з війни «довше, ніж Пенелопа», а «Мабуть Естер рухалася, немов черепаха з апорії Зенона», яку не міг би випередити навіть «прудконогий Ахілл» (Петровська, 2015, с. 16, с. 159–160). Так само оповідачка інтерпретує і тривожний погляд Юди Штерна, «так ніби знає своє майбутнє, так ніби це майбутнє відбивається в його повних страху й сум'яття очях, так ніби він побачив медузу Горгону» (Петровська, 2015, с. 120), а історія Сизифа стає сполучною ланкою, яка пов'язує оповідачку не лише з її дідом, а й з усіма, хто був ув'язнений у концтаборі Маутгаузен.

Прикладом таких посилянь є також порівняння мемуарів бабусі Розі із ниткою Аріадни, яка призначена «для утримування» її записів: «Багато років я вірила, що все це можна розшифрувати, в Америці є таке приладдя, яке розплутує такі рядки, аж зрозуміла, що Розині письмена не призначені для читання, а для утримування, це така товсто сплетена, нерозривна нитка Аріадни» (Петровська, 2015, с. 48). Загалом, К. Петровська дуже часто вдається до використання текстильних метафор у своєму романі. Зокрема, такими можна розглядати мемуари Розі, у яких «[о]дин рядок впивався в інший, наступний лягав поверх, вони накладалися, як дюни на узбережжі, корячись якійсь природній силі, сплутувалися олівцевими клубками, збиті й змотані мережива» (Петровська, 2015, с. 48). Далі авторка додає: «Цими рядками Роза змалася зі сліпотою, вона плела рядки свого зниклого світу. Що темніше ставало навколо неї, то щільніше вона змережувала аркуші. Деякі місця неможливо було розплутати, як скуйовджену вовну, ціни на картоплю наприкінці вісімдесятих сплутувалися з розповідями про війну й побіжні зустрічі» (Петровська, 2015, с. 48). Такі текстильні метафори авторки нагадують саму концепцію інтертекстуальності, де «текст означає тканину» і «створюється,

виробляється шляхом нескінченного плетіння безлічі ниток» (Barthes, 1975, p. 64). Загалом, грецька міфологія в історіях К. Петровської репрезентує «кореневу культуру Європи» і «слугує джерелом для транскультурних символів і тропів, які поєднують те, що в іншому випадку залишалося б незіставним і невіршеним» (Michaelis-König, 2018, p. 157).

Не менш важливого значення у творчості авторки набувають єврейські історії та тексти, які певною мірою допомагають відновити її втрачену єврейську спадщину. Наприклад, історії з Тори та Талмуду, які слугують для авторки медіумами для розуміння свого життя та життя її родичів, засвідчують її відчуття належності до єврейського народу, яке поступово втрачалось через Голокост і радянську політику. На зв'язок з єврейством вказують і звернення оповідачки до таких книг, як «Історія єврейства», «Історія східноєвропейського єврейства», «Історія євреїв» тощо, а також наведення цитат єврейських авторів у п'яти епіграфах.

Водночас у романі авторки очевидним є зв'язок єврейської та європейської ідентичностей, зокрема, коли оповідачка наводить рецепт квасу своєї тітки Ліди. Через використане її тіткою скорочення «ЄВР.КВАС» авторці важко розпізнати, що ж насправді криється за цим скороченням. Наводячи різні варіанти, авторка пов'язує не лише різні мови і шрифти, але й євреїв та європейців: «Довгий час я не розуміла, що означає оте ЄВР. КВАС зверху на папірці, я дивилася на це ЄВР, бо скорочення могло означати і ЄВРопейський, і ЄВРейський – невинна утопія російської мови і тітчине *Urbi et orbi*, так ніби Європа і євреї одного кореня, і в цьому рецепті, і в цьому скороченні містилась натхненна гіпотеза, що всі євреї, навіть ті, які вже не євреї, можуть зараховувати себе до останніх європейців, бо ж вони прочитали все, що творить Європу» (Петровська, 2015, с. 25). У цьому зв'язку між юдаїзмом і Європою приховане не лише розуміння транснаціональної ідентичності з притаманною їй гібридністю й багатогранністю, але й простежена мережа належностей самої авторки. Водночас авторка вказує на особливе значення акту читання, адже, знайомлячись із літературою інших країн, читачі розширюють свою мережу належностей, не обмежену фізич-

ною присутністю. Як зазначає Д. Б. Кілліан: «На дієгетичному рівні це твердження відображає метарівневу функцію інтертекстів у книзі Петровської: її почуття належності до культури значною мірою визначається її зустріччю з текстами цієї культури. Російська, німецька, єврейська, грецько-європейська: усі її культурні та етнічні ідентичності сформовані, пов'язані та передані різними текстами, які вона прочитала» (Killian, 2019, p. 179). Отже, залучаючи і змішуючи російські, німецькі, єврейські, грецькі та інші тексти, авторка демонструє почуття належності до кожної з цих культур. Її транснаціональна ідентичність є, зокрема, поєднанням і переплетенням різних часткових ідентичностей: українки і німки, єврейки і європейки тощо.

Висновки. Інтертекстуальність у транснаціональній літературі дає змогу створювати складні, багаторівневі тексти, що відображають взаємозв'язок і взаємозалежність різних культур у сучасному глобалізованому світі. Використання різних форм інтертекстуальності допомагає авторам не тільки розширити виражальні можливості своїх творів, але й підкреслити культурну багатогранність та актуальність піднятих питань.

Інтертексти в романі К. Петровської «Мабуть Естер» відзначаються своїм особливим географічним охопленням і поліфункційністю. Відсилання до творів російської, німецької, грецької, єврейської тощо літератур та їх взаємопереплетення дають авторці змогу продемонструвати власну транснаціональну ідентичність, засвідчити належність до декількох націй і культур. Водночас алюзії на різні міфологічні та релігійні тексти допомагають підкреслити універсальність людського досвіду та вплести індивідуальну історію родини у широкий філософський та екзистенційний контексти. Загалом, використана авторкою інтертекстуальність створює багатоплановий наратив, який одночасно є особистою історією, культурним дослідженням та історичною хронікою, що робить його відкритим до різних інтерпретацій.

Перспективою подальших досліджень стане аналіз інтертекстуальних зв'язків і особливостей їх функціонування в текстах інших транснаціональних авторів українського походження.

ЛІТЕРАТУРА

- Петровська К.** Мабуть Естер. Чернівці : Книги – XXI, 2015. 228 с.
- Barthes R.** *The Pleasure of the Text*. New York : Hill and Wang, 1975. 67 p.
- Eckart G.** Intermixing German and Russian in Lou Andreas-Salomé's Travelogue *Russland mit Rainer and Katja Petrowskaja's Autobiographical Narrative Vielleicht Esther*. *Rocky Mountain Review*. 2017. Vol. 71. № 2. P. 13–150.
- Giessen H. W., Rink C.** *Migration in Deutschland und Europa im Spiegel der Literatur : Interkulturalität – Multikulturalität – Transkulturalität*. Berlin : Frank & Timme, 2017. 185 S.
- Killian D. B.** *And You Shall Tell Your Children : The Intersection of Memory, Identity, and Narrative in Contemporary German Jewish Autofiction* : thesis for the degree of Doctor of Philosophy. Washington : Georgetown University, 2019. 210 p.
- Lachmann R.** Mnemonic and Intertextual Aspects of Literature. *Cultural memory studies : an international and interdisciplinary handbook* / edited by Astrid Erll, Ansgar Nünning. Berlin : Walter de Gruyter, 2008. P. 301–310.
- Michaelis-König A.** Multilingualism and Jewishness in Katja Petrowskaja's *Vielleicht Esther*. *German Jewish Literature after 1990* / edited by Katja Garloff and Agnes Mueller. Rochester : Camden House, 2018. P. 146–166.
- Petrowskaja K.** *Vielleicht Esther : Geschichten*. 2. Auflage. Berlin : Suhrkamp. 2015. 288 S.

REFERENCES

- Barthes, R.** (1975). *The Pleasure of the Text*. New York: Hill and Wang [in English].
- Eckart, G.** (2017). Intermixing German and Russian in Lou Andreas-Salomé's Travelogue *Russland mit Rainer and Katja Petrowskaja's Autobiographical Narrative Vielleicht Esther*. *Rocky Mountain Review*, 2 (Vol. 71), (pp.135–150) [in English].
- Giessen, H. W., Rink, C.** (2017). *Migration in Deutschland und Europa im Spiegel der Literatur: Interkulturalität – Multikulturalität – Transkulturalität [Migration in Germany and Europe in the Mirror of Literature: Interculturality – Multiculturality – Transculturality]*. Berlin: Frank & Timme [in German].
- Killian, D. B.** (2019). *And You Shall Tell Your Children: The Intersection of Memory, Identity, and Narrative in Contemporary German Jewish Autofiction* (Thesis for the degree of Doctor of Philosophy). Washington: Georgetown University [in English].
- Lachmann, R.** (2008). Mnemonic and Intertextual Aspects of Literature. In Astrid Erll, Ansgar Nünning (Eds.), *Cultural memory studies: an international and interdisciplinary handbook*. Berlin: Walter de Gruyter, (pp. 301–310) [in English].
- Michaelis-König, A.** (2018). Multilingualism and Jewishness in Katja Petrowskaja's *Vielleicht Esther*. In Katja Garloff and Agnes Mueller (Eds.), *German Jewish Literature after 1990*, (pp. 146–166). Rochester: Camden House [in English].
- Petrovska, K.** (2015). *Mabut Ester [Maybe Esther]*. Chernivtsi: Knyhy-21 [in Ukrainian].
- Petrowskaja, K.** (2015). *Vielleicht Esther: Geschichten [Maybe Esther: A Family Story]*. 2. Auflage [2. Edition]. Berlin: Suhrkamp [in German].